

BALKANSKI DNEVNIK O KORONAVIRUSU

jun 2020.

Društveno-politička pitanja koja su se pojavila ili pojačala tokom pandemije KOVID-19 na Zapadnom Balkanu

KOVID-19 je u poslednjih nekoliko meseci najčešće pominjana reč u celom svetu. Pandemija je učinila da se svet ujedini oko zajedničkog problema sa kojim su se gotovo svi (ironično) suočili iz svoje sobe. Kao na lakmus papiru, svet je pokazao sve svoje poznate i nepoznate slabosti, nekad manje, nekad više očigledno. Solidarnost i empatija prošli su kroz različite faze i činilo se da su zaboravljeni, jer su prevladavali pokušaji derogiranja osnovnih demokratskih vrednosti. Rasprava o temi brojnih kršenja vladavine zakona i ljudskih prava, korupcije i drugih zloupotreba u cilju očuvanja vlasti i rastućeg autoritarizma ostavljena je za kasnije. „Kasnije“ je, međutim, već došlo i moramo zapamtiti sve nedorečenosti, kako bismo na vreme zalečili ne samo katastrofalne posledice virusa, već i pogubne efekte nedemokratskog upravljanja krizom i državama.

Ima sjajnih primera u svetu, a neki od njih su i u regionu, ali samo će ostati u senci onih sa kojima se moramo suočiti. Kako bi ostalo zabeleženo i kako ne bi prošlo nekažnjeno, podsećamo vas šta se u nekim zemljama regiona dešavalo iza zavese krize KOVID-19.

Bosna i Hercegovina

NOVA KRIZA, STARE NAVIKE

Sve tri nacionalne stranke pokušale su da iskoriste krizu kako bi se politički okoristile, otvarajući vrata za korupciju i loše upravljanje sredstvima.

Autorka: Aida Čerkez, Bosna i Hercegovina

KOVID-19 - kao i svaka globalna ili regionalna kriza - u Bosni i Hercegovini se doživljava kao prilika za oživljavanje iste, stare dileme koja je izazvala oružani sukob 1992: treba li Bosna i Hercegovina biti nezavisna zemlja ili je treba razdeliti i delove pripojiti susedima?

Iako je rat prestao pre četvrt veka, na to pitanje nikada nije jasno odgovoreno, a dva suprotna koncepta nastavljaju svoju borbu drugim sredstvima, dok mladi „glasaju nogama“, napuštajući osiromašenu zemlju.

Tako je s prvim registrovanim slučajem 5. marta 2020. u Banja Luci, jedan od dva 'entiteta' - izraz koji se koristi kada se misli na dva polu-autonoma regiona zemlje - počeo je delovati kao nezavisna zemlja, dok su u drugom na videlo izašle sve unutrašnje etničke podele.

Ruski avioni s medicinskom opremom i medicinskim stručnjacima sleteli su u Republiku Srpsku, koja je na svojoj teritoriji proglasila vanredno stanje, a zatim najavila da razmišlja o zatvaranju unutrašnje granice prema drugom entitetu - Bošnjačko-hrvatskoj federaciji, koja je imala daleko manje slučajeva KOVID-19 u to vreme.

Lider bosanskih Srba, Milorad Dodik, izjavio je da se Srbi u Bosni "moraju osloniti na Srbiju", i objasnio da ne veruje državnoj graničnoj policiji i da želi da službenici policije Republike Srpske čuvaju međunarodnu granicu zajedno sa zvaničnicima Državne Granične Službe.

Odustao je pod međunarodnim pritiskom.

Entitetska vlada je krenula u „šoping,“ kupujući respiratore, maske i mobilnu bolnicu preko sumnjivih kompanija koje se nikada pre nisu bavile uvozom medicinske opreme.

Kako su ruski avioni sleteli u Banja Luku, tako su američki i turski avioni koji su prevozili pomoć sleteli na sarajevski aerodrom, dok je susedna Hrvatska donirala 5,7 miliona evra bolnici na hrvatskoj strani podeljenog Mostara.

Paket pomoći MMF-a u iznosu od 330 miliona evra bio je blokiran na dva meseca, jer se Bošnjaci i Hrvati nisu mogli dogovoriti koliko će ići entitetskoj vladi - koju preferiraju Bošnjaci - a koliko za 10 kantona - za šta su navijali Hrvati.

Od samog početka krize, borbu su vodile uobičajene tri nacionalne stranke, koje su pokušale da iskoriste krizu kako bi stekle političku korist, u šta se uključila i opozicija koja je svaku od tih stranaka prozvala zbog korupcije i lošeg upravljanja sredstvima.

Opozicija u susjednoj Hrvatskoj i dalje dovodi u pitanje donacije bosanskim Hrvatima i činjenicu da se oni mogu kretati slobodno između Bosne i Hrvatske i širiti virus uprkos zatvorenim granicama, jer imaju dvojno državljanstvo.

Premijer bošnjačko-hrvatske federacije - Bošnjak - uhapšen je u vezi sa vladinim ugovorom za kupovinu 100 kineskih respiratora koji je dodeljen kompaniji koja inače vodi farmu malina.

Kad su precenjeni respiratori stigli, ispostavilo se da su neprimenjivi u bolnicama.

Od četvrtka, kada je premijer priveden, do nedelje, kada ga je sud pustio na slobodu, Bosanci su na trenutak bili pomislili da je dugo očekivana vladavina prava napokon stigla u njihov svet.

Međutim, nakon što su pročitali argumente tužilaštva koji su uključivali optužbe poput 'udruzivanja s trećim licima u svrhu kupovine respiratora', i nakon odluke suda da optužene pusti, entuzijazam javnosti je opao, a Bosanci u tom entitetu ponovo su shvatili da je njihovo pravosuđe zapravo pod uticajem politike i da je iskorišćeno u predizbornoj kampanji.

U drugom entitetu, u Republici Srpskoj, opozicija proziva vladajuću stranku i vladu entiteta zbog netransparentne kupovine opreme, uključujući i mobilnu bolnicu koja nikada nije proradila.

KOVID-19 polako nestaje u Bosni, uglavnom zahvaljujući restrikcijama kojih se stanovništvo ponekad skoro fanaticno pridržavalo. Neki kažu da je to zato što su se Bosanci sami pobrinuli za sebe, obzirom da ne veruju svojoj vladi i ne misle da bi ih ona sačuvala.

Radnje su se otvorile, javni prevoz ponovo radi, deca se vraćaju u vrtiće, a vlasnici privatnih preduzeća i ekonomisti izračunavaju štetu i mere rast stope nezaposlenosti.

Ne bi trebalo biti loše. „Mi smo svoju ekonomiju uništili na vreme, pa se sada ne brinemo“, trenutna je šala koja kruži.

U međuvremenu, krave i ovce pasu oko praznih i napuštenih šatora nove mobilne KOVID-19 bolnice nadomak Banja Luke.

Plaćena je dva miliona evra, a nikada nije u potpunosti sastavljena. "Balkan Global" d.o.o. Bijeljina, firma koja ima dvoje zaposlenih i koja je prije pandemije ostvarila 6.223 dolara profita, uvezla je u ime vlade bolnicu, predala vlastima šatore, ali nikada nije isporučila ostatak bolnice.

Nikakva istraga nije pokrenuta.

Kosovo

SNAGA POLITIKE VS. SNAGA VIRUSA

Situacija sa koronavirusom sve je bolja na Kosovu za razliku od političke bitke koja postaje sve gora.

Autor: Lavdim Hamidi, Kosovo

Politički rat zasenio rat protiv koronavirusa na Kosovu. Prvi potvrđeni slučaj KOVID-19, tačno 13. marta 2020, zadesio je Kosovo usred političkog rata - novoizabrana vlada premijera Aljbina Kurtija, lidera Pokreta za samoopredeljenje (Levizja Vetevendosje), izgubila poverenje svoje koalicije, Ise Mustafe i Demokratskog saveza Kosova, i odbrojava poslednje dane na vlasti. Kurtijeva vlada konstituisana je 3. februara 2020. nakon vanrednih parlamentarnih izbora 6. oktobra 2019, koji su rezultirali ostavkom bivšeg premijera Ramuša Haradinaja u julu te godine, koga je Međunarodni sud u Holandiji pozvao na saslušanje zbog navodnih ratnih zločina.

Kurtijeva vlada koja je imala samo 50 dana na vlasti postala je prva politička žrtva 25. marta 2020. Pad Vlade na Kosovu ukazao je na činjenicu da je politički rat prevladao nad socijalnom dobrobitom građana i smrtonosnim virusom kojim su milioni ljudi inficirani širom sveta.

Uspešno izglasavanje nepoverenja u kosovskom parlamentu koje je dovelo do pada vlade na vrhuncu pandemije i dodatno pogoršalo političku krizu u zemlji, sasvim je jedinstveno u svetu. Štaviše, bilo je slučajeva iz zemalja EU, gde je opozicija upravo podržala vladu kako bi se na najbolji mogući način borili sa smrtonosnim virusom. Posle više od dva meseca, moć virusa je počela da opada, a ima dana kada se potvrdi nula novih slučajeva obolevanja.

Ipak, politička bitka na Kosovu samo se pogoršava.

Poslednjih dana, politički rat se intenzivirao nakon odluke Ustavnog suda Kosova, koji je dao pravo drugoj najvećoj stranci u parlamentu, sa Avdulahom Hotijem kao kandidatom za premijera, da formira novu Vladu.

Hoti, koji je bio prvi zamenik premijera Aljbina Kurtija, ali koga je ovaj otpustio nakon raspuštanja koalicije sa svojom strankom, DSK, preuzeće vođstvo Vlade Kosova, nakon što je postigao koalicioni sporazum sa strankom bivšeg premijera Ramuša Haradinaja i strankama manjina.

Takvoj odluci Ustavnog suda, Kurti se žestoko usprotivio, dok je njegova stranka, Pokret Samoopredjeljenje pozvala na masovne proteste u Prištini, zahtijevajući nove izbore, a ne novu vladu bez demokratskog legitimiteta.

Ovakav politički razvoj mogao bi da bude dovoljan dokaz da su zdravlje građana i njihovo društveno postojanje sekundarni u poređenju sa interesima političke klase na Kosovu.

U narednim danima očekuje se povratak političkih bitaka na Kosovo, dok će se bitka sa smrtonosnim virusom zaboraviti. A to može skupo da košta i ugrozi živote ljudi.

Severna Makedonija

IZBORI U VREME (POST)KORONE

Uprkos rizicima po javno zdravlje, izbori će se održati i u Severnoj Makedoniji

Autor: Mite Kuzevski, Severna Makedonija

Krajem maja 2020. mnoge mere ograničenja već su ukinuta. Policijski čas završen je 26. maja i restorani i kafići se otvaraju uprkos stalnom rastu broja novih slučajeva, koji su u poslednjih 7 dana u proseku bili 25 vesti dnevno. Za ilustraciju, ovaj broj je bio mnogo manji kada je počelo zatvaranje. Samo danas (28. maj) imamo 38 novih slučajeva i 3 smrtna slučaja.

Međutim, vladajuća stranka još uvek planira da izbori budu održani u junu ili julu. Postoji velika politička kriza u vezi s tim pitanjem, jer se opozicija protivi ovom planu uz ocenu da je koronavirus pretnja i da će izbori ugroziti javno zdravlje. S druge strane, mnoga preduzeća trpe veliku štetu i nisu zadovoljni vladinim akcionim planom za ekonomsku pomoć. Pokazano je da veće kompanije dobijaju pomoć mnogo lakše, dok manja preduzeća za koja bi ta pomoć mogla značiti život, prijavljuju teškoće u pristupu pomoći.

S druge strane, postoji kršenje ljudskih prava koje su prijavile nevladine organizacije koje rade sa marginalizovanim i ugroženim grupama. Neki od njih nisu dobili nikakvu pomoć, a čak je čak i redovna pomoć koju su primali zaustavljena. Postoje izveštaji da deca koja nemaju pristup internetu za praćenje školskog programa i dalje čekaju da im vlada obezbedi konekciju. Romska zajednica je još više marginalizovana za vreme pandemije, a pojedini mediji su je prikazivali kao onu koja širi virus, izveštavajući da ne poštuju preporuke vlade. Ovo se dešava uprkos činjenici da je Ministarstvo zdravlja objavilo podatke koji pokazuju da opština sa dominantnim romskim stanovništvom u Skoplju ima jednu od najnižih stopa rasprostranjenosti koronavirusa.

Srbija

UPRKOS PRAVILIMA

Politička i izborna kampanja u Srbiji je vođena sve vreme tokom pandemije

Autor: Nataša Bogović, Srbija

Dva dana nakon raspisivanja redovnih parlamentarnih i lokalnih izbora, u Srbiji je potvrđen prvi slučaj prisustva kovid19. Baš u vreme dok su se građani tiskali u redovima kako bi dali potpis svojoj listi za učešće na izborima.

Vlada je donela prvi set mera među kojima je bila i zabrana okupljanja više od 50 osoba. Upravo taj podzakonski akt iskorišćen je kao obrazloženje zašto vanredno stanje nije uveo parlament koji broji 250 članova, već su ga svojim potpisima odobrili predsednik Srbije Aleksandar Vučić, premijerka Ana Brnabić i predsednica Skupštine Maja Gojković i to sedam dana od prvog zabeleženog slučaja – 15. marta.

To je istovremeno značilo i prekid predizborne kampanje i odlaganje izbora, ali ne i opuštanje naraslih tenzija i podela u srpskom društvu.

Opozicija čiji je deo još ranije najavio da će izbore bojkotovati, kritikovala je uvedene mere i poteze vlasti, a vlast je pak, s druge strane, nemilice vodila funkcionersku kampanju.

Tako je predsednik Srbije lično obišao Niš i Novi Pazar kojima su dostavljeni respiratori zbog rastućeg broja obolelih od KOVID19. Ovi odlasci, nisu prošli bez okupljanja građana. Vlast je tvrdila da je sve po propisima, a opozicija – da je zdravlje okupljenih bilo ugroženo.

Mere za suzbijanje koronavirusa postajale su sve rigoroznije, pa je tako tokom uskršnjeg vikenda po julijanskom kalendaru građanima bilo naloženo da domove ne napuštaju 84 sata – od četvrtka popodne do ponedjeljka.

Istovremeno s uvođenjem policijskog časa, tokom kojeg su mogli da se kreću samo zaposleni uz posebne dozvole, ali i nalog poslodavca u kome je bila navedena tačna ruta i svrha kretanja, u građani su sa svojih terasa u 20 časova počeli da aplauzima odaju priznanje medicinskim radnicima.

I dok su zvaničnici tvrdili da reč neće reći protiv opozicionih političkih protivnika, njihovu retoriku preuzimali su novinari prorežimskih medija i tabloida, koji su koristili direktne TV prenose i veliku gledanost dnevnih konferencija za novinare kriznog štaba kako bi u svojim pitanjima iznosili tvrdnje kojima se omalovažavaju i etiketiraju pripadnici opozicije.

Na poziv jednog opozicionog pokreta Ne da(vi)mo Beograd, počela je i akcija pravljenja buke u 20.05 kojom su građani izražavali negodovanje i uvedenim merama, ali i drugim potezima vlasti. Vlasti su negodovala tvrdnjama da se ovime medicinskim radnicima uskraćuje aplauz, a građani – sve jačom bukom koju su iz svojih stanova proizvidili pištaljkama, vuvuzelama, lupanjem u šerpe...

Ipak, ovo nezadovoljstvo nije ostalo bez odgovora, pa je zvanično malo poznato udruženje mladih preko društvenih mreža pozvalo na buku u 20.30. Nezvanično, radilo se o potezu vladajuće stranke, a među onima koji su pozivali na ovu akciju bio je i poslanik vladajuće stranke.

Nekoliko večeri zaredom najčešće mladići koji su, kako je tvrdila policija, u pojedinim slučajevima čak i imali dozvole za kretanje, okupirali su krovove zgrada u Beogradu i drugim gradovima Srbije, na njima instalirali ozvučenje. U 20.30, dok je sa ozvučenja treštalo uvredljivo skandiranje protiv Dragana Đilasa, lidera opozicione Stranke slobode i pravde „Đilase, lopove“, palili su baklje na krovovima pojedinih naselja.

Nakon što je ovakav performans uznemirio maloletnu decu lidera opozicije – on je najavio da će naredne večeri čekati „bakljaše“ ispred kuće. Pridružili su mu se lideri opozicije, ali i građani. Te večeri dok su tokom policijskog časa na ulici bili okupljeni opozicionari, umesto uvredljivog skandiranja i baklji na krovu, iz jednog od stanova puštane su patriotske pesme.

Revoltirani postupcima vlasti, lideri opozicije održali su protest na stepenicama parlamenta i to u vreme početka policijskog časa.

Kako je opadao intenzitet epidemije, rasla je temperatura na političkoj sceni, pa je održan i jedan protest građana tokom policijskog časa ispred Predsedništva Srbije.

Vanredno stanje ukinuto je nakon 52 dana - 6. maja. Ukinuo ga je parlament koji je prethodno potvrdio odluke koje je tokom epidemije donosila Vlada.

Time je otvoren prostor za zvaničan nastavak predizborne kampanje. Izbori prvobitno zakazani za 26. april, pomereni su za 21. jun. Deo opozicije ustrajao je u najavama da će izbore bojkotovati, a deo promenio mišljenje i najavio izlazak. Tenzije se nisu smirile.

Ova aktivnost je deo zajedničkog napora Balkanskog foruma u partnerstvu sa Insjedrom i Evropskim pokretom u Srbiji, IDEA SEE iz Severne Makedonije, Bbugarskim centrom za ujedinjeni Balkan, FrontOnline na Kosovu, u podsticanju regionalne saradnje medija na Zapadnom Balkanu.

Članak je nastao uz podršku Fonda braće Rokfeler. Mišljenja i stavovi autora ne moraju nužno odražavati stavove Fonda.